

Fællessang – en dansk folkesport

Børnesang, folkesang, fællessang, julesang, konfirmationsang, korsang, lærkesang, morgensang, nationalsang, nattergalesang, salmesang, slagsang, solosang, svanesang, vekselsang, visesang. Sproget afslører, hvad kulturen er optaget af. Slår man op i Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs *Den Danske Ordbog*, finder man ud af, at sang er del af en lang række faste udtryk og ordsammensætninger. Denne sproglige ophobning af sangens brugssammenhænge afspejler århundreders dansk sangtradition og afslører den centrale rolle, som sang spiller for dansk kultur. Det gælder ikke mindst den kollektive *fællessang*, sådan som den lyder til fester i familiens skød, i kirken til gudstjenester, til morgensamling i skolen eller til julefrokosten, når chefen skal grilles.

For dem, der ikke i forvejen var på det rene med fællessangens betydning for danskerne, blev det tydeligt under coronanedlukningerne i 2020-2022. Her søgte DR med en række fællessangsprogrammer at skabe følelsen af sammenhold og fællesskab hos danskerne, som regeringen havde beordret i social isolation, ved at lade dem synge ”sammen – hver for sig” (Knudsen 2020). Programmer som ”Fællessang – hver for sig” og ”Morgensang med Phillip Faber” blev overvældende populære, og DR høstede seertal som i monopolets dage (Baunvig 2020a). Og populariteten synes at have bidt sig fast. Herom vidner arrangementskalenderne i Foreningsdanmark: De bugner nu af fællessang.

AFLEDNINGER | sanglig adj.

SAMMENSÆTNINGER | sangforening | sanggruppe | sangkarriere | sangsolist | sangstil | sangteknik | sangtime | sangtradition | sangundervisning | børnesang | folkesang | fællessang | julesang | konfirmationssang | korsang | lærkesang | morgensang | nationalsang | nattergalesang | salmesang | slagsang | solosang | vekselsang | visesang

Fra lærkesang til sangkarriere. Udpluk af orddannelser, som 'sang' indgår i (uddrag af opslagsordet 'sang' fra *Den Danske Ordbog*, udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, hentet den 20. december 2024 fra ordnet.dk/ddo/ordbog?query=sang).

DR's seersucces havde en optakt. Allerede i 2018 begyndte DR at transmittere syng-med-eventet "Live fra *Højskolesangbogen*", der tiltrak seere i overraskende tal og blev gentaget de følgende år (Højskolesangbogen.dk 2019). Programmet afspejlede en interesse for sang og syngekultur i dansk offentlighed, som havde vokset sig stadig stærkere i de foregående årtier. Politikere ytrede løbende ønsket om at styrke sang i grundskolen (Almbjerg 2023; Lyng 2023; Møller 2023), og 2008 blev udråbt til sangens år af Kultur- og Undervisningsministeriet og DR. Desuden blomstrede en række civile initiativer til promovering og understøttelse af sangaktiviteter i bred forstand. Det drejer sig for eksempel om civilsamfundsorganisationer som Sangens Hus og de såkaldte Sangkraftcentre, der virker til fremme for sang, og om den landsdækkende sangbegivenhedsbevægelse ALSANG 2020, som med inspiration fra besættelsestidens alsang skulle markere 75-året for Danmarks befrielse og hylde demokratiet

og friheden ved at fylde landet med fællessang (Höhn & Victor 2021).

I efteråret 2024 kom det seneste i rækken af sang-initiativer, da Kulturministeriet bevilligede 10 millioner kroner til promovring af morgensang i folkeskolen. En ”morgensangsmission” kaldte kulturminister Jakob Engel-Schmidt sit initiativ og begrundede den: ”Vi ved, at når folk synger sammen, så bliver de som regel også glade, og de bliver en del af et fællesskab. Det giver indsigt i vores sprog, vores historie, og det skaber højere trivsel” (Eriksen 2024).

Bag tiltagene ligger en forståelse af, at fællessang skaber social sammenhængskraft og styrker den kulturelle dannelse ved at sprede viden om dansk kulturarv. Dermed kommer fællessang til at fungere som fødselshjælper for den sociale realitet, som er det moderne Danmark. Det er en udbredt fortælling, at danskerne er ”et syngende folk” (fx Borring 2024), som i løbet af 1800-tallet sang sig til sammenhold og national identitet, og som siden da har sunget sammen for at afværge kriser, for at fejre og bare fordi (Baunvig 2024b).

Da Foreningsdanmark voksede frem fra midten af 1800-tallet, indebar det etableringen af en lang række sangforeninger, hvor amatørsangere mødtes for at synge i kor. Flere af disse kor var drivende kræfter bag afholdelsen af de såkaldte alsangstævner under besættelsen. Her mødtes danskere landet rundt for at synge om deres nationale sindelag. Det første blev afholdt i Aalborg den 4. juli 1940 med omtrent 1500 deltagere, men fænomenet

Et af de talrige alsangstævner under besættelsen. Her Fælledparken i 1940 (Det Kgl. Bibliotek).

voksende hurtigt, og til et lignende arrangement i Fælledparken den 14. august deltog omkring 80.000 mennesker. Fællessang blev en måde for befolkningen at udtrykke deres modstand mod den tyske besættelsesmagt, når nu samarbejdspolitikken bød dem at strække våben. Alsangen forstummede dog i 1943, da der som led i samarbejdspolitikens kollaps blev indført mødeforbud.

Poul Henningsens (1894-1967) sang ”Man binder os på mund og hånd”, der blev skrevet lige inden besættelsen i 1940, måtte udkomme i en censureret udgave, men

formåede alligevel at blive et nationalt samlingspunkt og symbol på danskernes fredelige, syngende modstand:

Man binder os på mund og hånd,
men man kan ikke binde ånd,
og ingen er fangne, når tanken er fri.
Vi har en indre fæstning her,
som styrkes i sit eget værd,
når bare vi kæmper for det, vi ka li.

Sange kan definere et fællesskab og skabe sammenhold. Men fællessang kan også ekskludere. Det blev tydeligt i 2018, hvor en kvindelig underviser på Copenhagen Business School klagede over, at man havde indledt et møde med at synge sangen ”Den danske sang er en ung blond pige”. Kvinden var af anden etnisk oprindelse end dansk og følte sig ekskluderet af fællesskabet ved afsyngelsen af Kai Hoffmanns (1874-1949) nationalromantiske sang fra 1924. Det gav anledning til udbredt protest blandt både politikere og meningsdannere, at institutlederen på CBS gav hende en undskyldning. Den voldsomme debat for og imod den danske sangskat kan umiddelbart synes som en storm i et glas vand, men drejer sig i virkeligheden om retten til at definere det nationale fællesskab.

På trods af den udbredte tradition for fællessang og den indgroede opfattelse af sangens betydning er der kun forsket ganske lidt i udbredelsen af og synet på fællessang. Dansk fællessangkultur savner videnskabelig efterprøvelse. *Er* danskerne et syngende folk? Og *er* der plads til alle i det nationale kor? Afspejler det klassiske fælles-

sangsrepertoire den danske samtidskultur eller samfundet af i går? Skaber fællessang følelsen af sammenhold, eller kan den også udsondre og isolere? I forskningsfællesskabet Enhed for Sangforskning på Aarhus Universitet har vi sat os for at undersøge fællessangens glæder og forbandelser. I denne bog præsenterer vi de foreløbige resultater, som baserer sig på en spørgeskemaundersøgelse, vi gennemførte i 2022 med hjælp fra analyseinstituttet YouGov Denmark.

Vi har undersøgt fællessangen ved at spørge en række danskere, hvor, hvor meget, hvornår og med hvem de synger. Vi spurgte ind til deres syngepraksis og deres holdning til at synge sammen og til de konkrete sociale rammer for fællessang i Danmark. Undersøgelsen giver et overblik over udbredelsen af og holdninger til det at synge sammen – et begrænset og forenklet billede, men ikke desto mindre et overblik over det brogede adfærdsmønster, der udgør syngekulturen i dagens Danmark. Den giver os blik for de mest udbredte tilbøjeligheder, præferencer og vaner. I det følgende vil vi beskrive vores væsentligste fund og dermed bidrage til belysning af et område, som mange har stærke holdninger til, men som trænger til at blive systematisk undersøgt.

„DET VAR DE DANSKE SKJALDE, DER SANG”

Højskolesangbogen prydes af en harpe. I tryllevisetraditionen besidder harper overnaturlige kræfter, og sangbogsillustrationens budskab er, at sangens toner kan være potente (vignet af Niels Skovgaard, *Højskolesangbogen*, 12. udgave, 1933, med venlig tilladelse fra Forlaget Højskolerne).